

פרשת וילך

"וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּזֶזַג הַסְּכּוֹת:
בָּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיהָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל
יִשְׂרָאֵל בְּאַזְנֵיהֶם:
הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרָךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיהָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת ה'
אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
וּבְנִיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֶה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ל"א)

בנאומו האחרון של משה רבינו הוא מלמד את בני ישראל על מעמד ההקהל. ניתן לומר שבכך 'דואג'
משה רבינו שמעמד הר סיני, שנחרט באירוע הגדול ביותר של דור המדבר, ימשיך גם אצל דור אצל
הכניסה לארץ ולדורות.

ליל שבת

הקהל, שחזור מעמד הר סיני

את ההקבלה בין שני ה'מעמדים' ניתן לראות כבר מתוך מן הפסוקים הדומים:

מעמד הר סיני

"יום אשר עמדת לפני ה' אלוֹקֶיךָ בְּחָרֵב בְּאֶמֶר ה' אֵלֵי הִקְהֵל לִי אֶת הָעָם וְאִשְׁמַעְם אֶת דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאֶה
אֹתִי כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל הָאָדָמָה וְאֵת בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן" (דברים ד')

מעמד הקהל

הקהל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרָךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיהָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ
לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֶה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם
חַיִּים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ל"א)

וכפי שמסכם זאת הרמב"ם:

"... חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני אפילו חכמים
גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה ומי שאינו יכול לשמוע מכיון לבו לקריאה זו שלא
קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא
להשמיע דברי האל" (רמב"ם הלכות חגיגה, ג)

אם נדייק בלשון הרמב"ם נוכל ללמוד דבר חשוב. בראשונה מלמדינו הרמב"ם על היחס למעמד ההקהל, כיום
שניתנה בו תורה, באימה, יראה וגילה ברעדה – ומתוך כך החובה לשמוע בכוונה. אך הרמב"ם מוסיף ואומר:
שהעיקר הוא לא לשמוע (=להבין), אלא גם מי שאינו יכול לשמוע (=להבין), צריך לכוון לקריאה ולהרגיש את גודל
ועוצמת המעמד.

על פי זה נבין מדוע כולם מגיעים- אפילו הטף ואפילו 'קטני קטנים', זאת כיוון שעצם העמידה במעמד עושה רושם.
"ובניהם אשר וגו' חלוקה זו כנגד הטף שהזכיר בפסוק הקהל, אמר הטעם הגם שלא הגיעו עדיין ללמוד, אף על פי
כן ישמעו ולמדו ליראה את השם, פירוש לחנכם ליראה את ה'. ולזה לא אמר כדרך שאמר בפסוק הקהל ילמדו
ויראו, שהם שני דברים, אלא ולמדו ליראה, פירוש שבזה ילמדו יראת שמים ואומרו כל הימים, כי כשהקטנים
מתחנכים מתחילתם ליראה יתייסד בהם יראת ה' כל ימיהם...קטני קטנים שאינם מבינים דבר שגם הם נכללים
בכלל הטף" (אור החיים על דברים ל"א)

לסיכום – מעמד הקהל, כמעמד הר סיני, הינו יותר ממעמד המיועד לחזרה בתשובה המונית. לא רק 'למען ישמעו
ולמדו תורה', אלא יותר מכך 'למען ישמעו ולמדו ליראה'. עצם ההעמידה במעמד כזה, עושה רושם.
זה למעשה ענינו של החודש תשרי- 'קראו בהיותו קרוב'. כאשר אתה עומד בבית המקדש, לפני ה', במעמד
המוני, אין צורך ללמוד איך ליראה את ה', אתה פשוט מרגיש נוכח פני ה'.

פרשת וילך

סעודת שבת

הכנה לקראת ההקהל

התורה מלמדת אותנו שמצוות ההקהל נעשית במוצאי שנת השמטה, בחג הסוכות.

"פרשת המלך כיצד? מוצאי יום טוב הראשון של חג, בשמיני במוצאי שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה, והוא יושב עליה, שנאמר 'מקץ שבע שנים..' (תוספתא סוטה, ז)

אם נדייק בתוספתא, נראה שלמעשה במעמד מתקיים בשנה הראשונה של מחזור שמיטה חדש. מדוע מדגישה התורה את ההקשר לשנת השמיטה שחלפה. הראשל"צ אליהו בקשי דורון מביא רעיון יפה מתוך ביאורו של ה'שפת אמת'. תחילה הקדמה קצרה על פי המדרש שעליו הם מתבססים:

"גְּבִרֵי כַח עֹשֵׂי דְּבָרוֹ לְשִׁמְעָה בְּקוֹל דְּבָרוֹ" (תהילים ק"ג). במה הכתוב מדבר. אמר רבי יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום א' לשבת אחת לחודש א' שמא לשאר ימות השנה?! ... יש לך גבור גדול מזה.

רבי הונא בשם ר' אחא אמר: בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר שהקדימו עשייה לשמיעה ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע לשמוע בקול דברו א"ר תנחום בר חנילאי בנוהג שבעולם משוי שקשה לא' נוח לשנים ולשני' נוח לארבע או שמא משוי שקשה לס' רבוא נוח לאחד כל ישראל עומדים לפני הר סיני ואומרים (דברים ח') אם יוספים אנחנו לשמוע וגו' ומשה שומע קול הדבור עצמו וחיה תדע לך שהוא כן שמכולן לא קרא אלא למשה לך נאמר ויקרא אל משה" (ויקרא רבה, א, א)

המדרש מביא שני הסברים מיהם 'גיבורי הכח עושי דברו'? לשיטה אחת, מדובר שמקיימי מצוות שמיטה. שכן קשה לבטוח בה' שנה שלמה. ומי שבכ"ז עושה כך, ראוי להקרא גיבור. לשיטה השניה מדובר במשה ובני ישראל בהר סיני. משה הוא ה'גיבור' שהשמיע את קולו בגבורה (ושישים ריבוא איש הצליחו לשמוע את דברו) וישראל שאמרו נעשה ונשמע- הם עושי דברו. השפת אמת מחבר בין שני הפירושים ומשווה זאת למצוות הקהל.

"בשפת אמת על התורה כתב: "והוא הלשון שכתב בקבלת התורה הקהל לי את העם ואשמיעם את דבריו". בהשוואה זו ביאר הטעם שמצות הקהל לאחר שנת השמיטה, שע"י קיום מצות השמיטה מתגברים כ"גבורי כח עושי דברו" בשביעית וזוהי "לשמוע בקול דברו" מצוות הקהל שיש בה שמיעה כמעמד הר סיני, "שמתגלה להם מחדש אור התורה כפי שצריך להם" עכ"ל.

וכוונתו כשם שמעמד הר סיני היה לאחר שבעה שבועות המזקק שבעתים עד שהגיעו לדרגת 'נעשה ונשמע', כך גם מעמד הקהל הוא רק לאחר השנה השביעית שכולה גבורה של 'עושי דברו' שהגיעו לדרגת 'לשמוע בקול דברו'. ולאחר ה'נעשה ונשמע' זוכים לשמיעה כמעמד הר סיני. ואם כי אין אדם לומד גזירה שוה מעצמו, ההשוואה שבין "הקהל את העם" לכתוב "הקהל לי את העם" שבמעמד הר סיני, אינה רק גזירה שוה מכוח המילים הזהות. כשנתבונן בכתוב, נבין כוונת השפת אמת עד כמה "ענין שמיטין אצל הר סיני" ועד כמה מצות הקהל מהותה, תכליתה וגדרה, חופפים מעמד הר סיני, כדברי הרמב"ם במצות הקהל: "שיראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך הוא שליח להשמיע דבר האל" (המרכז הקהילתי, איחוד שיבת ציון קובץ שנתי תשס"ב)

ביאור דבריהם והרחבה: כדי לזכות 'להתגלות אור התורה מחדש', כפי שהיה בהר סיני, אנו צריכים להיות מוכנים לכך. מצד אחד להמלא באמונה בה' כפי שעשו 'שומרי השביעית'. (זאת במיוחד בחג הסוכות במוצאי שמיטה, בה אנחנו שמחים על האסיף, שלא היה... ומוזים כבר על הגשם שטרם בא...). בנוסף מעמד הקהל בא אחרי תהליך טהרה וזיכוך של 'שבע'. (מספר המסמל את ימי הספירה לפני הטהרה) כך בשבעה השבועות לפני מתן תורה וכך בשבע השנים לפני מעמד הקהל.

וכשם שבסיני - "משה ידבר והאלקים יענו בקול. אמר ר' עקיבא" ומה תלמוד לומר 'משה ידבר', אלא מלמד שנתן הקב"ה כח וגבורה במשה והיה הקב"ה מסייעו בקולו ובנעימה" (מכילתא שמות, פרשה ד') כך גם אצל המלך במעמד הקהל: כי בוודאי ה' סיוע משמים להמלך כי מצד הטבע אין באפשרות להשמיע באזני כל קהל ישראל. וכ"כ הרמב"ם בה' חגיגה שהמלך שליח הוא וצריכין לעמוד בהקהל כמו בהר סיני באימה ביראה ע"ש. וזה ענין שמיטין אצל הר סיני. " (שפת אמת ספר דברים - פרשת וילך - שנת תרמ"ב)

פרשת וילך

סעודת שלישית

קדושת מעמד הקהל כקדושת מעמד סיני

כהשלמה לרעיון שראינו אתמול, נביא מדברי הרב יוסף דוב הלוי סולוביצ'יק:
"...קריאת התורה בציבור באה לא רק לשם לימוד, כי אם גם לשם סידור פגישה עם האלוקים, כמו שאירע לאבותינו בסיני. כל קריאה וקריאה היא מתן תורה חדש, החייאת העמידה הפלאית בתחתית ההר הבווער באש. יש בקריאת התורה משום "ביום" מתן תורה ומשום חידוש החוויה הנוראה והנשגבה. חוזרת היא חוויית הגילוי ונשנית בכל פעם שמוציאים ספר תורה. כשעולים לתורה פותחים בדברי קדושה (ברכו את ה' המבורך). מדוע לא יתחילו בברכה עצמה? יש בקריאת התורה משום גילוי שכינה, ובכל מקום ובכל זמן כשהאדם מרגיש נוכחותו של הקב"ה, חייב הוא לקדש את שמו של הקב"ה ולתת לו שבח והודאה; "אז ירננו כל עצי יער. לפני ה' כי בא כי בא לשפוט הארץ". חומרת המהר"ם מרוטנבורג לעמוד בקריאת התורה מיוסדת על אותו העיקרון. אם קריאת התורה היתה מהווה רק פעולה לימודית לא היינו זקוקים לעמידה. מימות רבן גמליאל הזקן אנו לומדים תורה בישיבה. העמידה היא תוצאת חוויית הגילוי. כמו כן המנהג לקרוא את הדיברות בטעם העליון (טעם המחבר את המלים לעשרת הדיברות בניגוד לטעם התחתון המאחד אותן לפסוקים) יונק מן העיקרון הנ"ל. אנו "מחקים" את אמירת הדיברות על-ידי הקב"ה. בהשמעתו היתה הדיברה-היחידה הלבדית. יחידת הפסוק לא תפסה שום מקום. בלימוד, הטעם התחתון קובע. תורה שבכתב, כשלומדים אותה, נחלקת ליחידות של פסוקים לבד. ולא זו בלבד, אף בלימוד התורה ביחידות יש משום גילוי שכינה, "דתניא: 'והודעתם לבניך ולבני בניך' וכתוב בתריה: 'יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב', מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע וכו'" (ובקשתם משם, איש ההלכה גלוי ונסתר, 225-230)
"במסגרת פרשת הקהל (דברים ל"א, יב-יג), העוסקת בקריאה דאורייתא מובא: "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה וכו'". ומפורסמת דרשת ר' אלעזר בן עזריה (חגיגה ג, ע"א):
"אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין כדי ליתן שכר למביאיהן". מבואר, כי יש שני קיומים במצות הקהל: א) ללמוד, כשהלימוד רצוף הבנה; ב) לשמוע, אפילו אם אדם אינו מבין. ישנן שתי קריאות: א) קריאה בתורת לימוד, המושתתת על הבנה והכרה כעיקרים הגדולים שהכל נשען עליהם, שייכת לתלמוד והגות תורה. קיום זה נתקן במסגרת תלמוד תורה הכולל תורה שבכתב ושבעל פה, מדרש אגדות והלכות. ב) השמעת דבר ה' בציבור שהיא מצוה מיוחדת בפני עצמה אשר מקורה בפרשת ואתחנן (דברים ד, י): "הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון". עיקרה של מצוה זו קשורה בתורה שבכתב, שכן אין קיום קריאה ושמיעה נטולות הבנה בתורה שבע"פ, הנקראת משנה וגמרא, שפירושם דברי הבנה ולימוד. רק בתורה שבכתב, הנקראת מקרא, ישנה מצוה שמיעה, שאין התפיסה מעכבת בה, וקיום מיוחד של שמיעת דבר ה' בציבור המבוססת על גזירת הכתוב דלמען ישמעון" (שיעורים לזכר אבא מרי ב, עמ' רח-רט)